

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

ΑΡΧΙΜ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ
ΙΕΡ. ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΥ Ι. Ν. ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΟΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΙΕΡΕΩΣ ΤΗΣ Α. Β. Σ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΒΣΘ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΗΣ ΤΗΝ 29ΗΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1986
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΣΕΤΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΗ
ΤΗΣ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
Καθ. ΜΑΡΙΑΣ ΝΕΓΡΕΠΩΝΤΗ - ΑΓΑΙΡΑΝΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

ΤΙΜΗΣ ΕΙΛΕΚΕΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ**

**ΠΡΟΤΑΣΣΕΤΑΙ ΕΙΣΗΓΗΘΗ
ΤΗΣ ΠΡΥΤΑΝΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
Καθ Μ. ΜΕΓΡΕΠΟΝΤΗ - ΔΕΛΙΒΑΝΗ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

*Αιδεσιμολογιώτατε Εκπρόσωπε του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη,
Πανοσιολογιώτατε,*

Κυρίες και κύριοι Συνάδελφοι,

Αγαπητοί επιστημονικοί και διοικητικοί Συνεργάτες μας,

Αγαπητές φοιτήτριες και φοιτητές,

Κυρίες και Κύριοι,

Το πλήρωμα του χρόνου ξανάφερε και πάλι, φέτος, τη γιορτή των τριών Ιεραρχών, των τριών Μεγάλων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και συγκεντρωθήκαμε, σήμερα, για να τιμήσουμε τη μνήμη τους.

Οι τρεις Ιεράρχες, ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, κατόρθωσαν με την αγιότητα και τη σοφία τους να συνδύασουν το μυστικισμό της χριστιανικής θρησκείας, που εξυμνούσε την ουράνια ζωή, με τις καθημερινές απαντήσεις της εξελισσόμενης κοινωνίας και οικονομίας, μέσα στην οποία έζησαν και μεγαλούργησαν. Έχοντας βαθειά θρησκευτική αλλά και καθαρά επιστημονική μόρφωση, κατόρθωσαν να σφραγίσουν την εποχή τους με την απαστράπτουσα και πολύπλευρη προσωπικότητά τους. Ανάμεσα σε άλλα, οι τρεις Ιεράρχες απέδωσαν σημασία στην αποταμίευση, εξήραν τη σπουδαιότητα της λιτότητας, που ήταν απαραίτητη για την περίοδο οικονομικής κρίσης, στην οποία έζησαν, και κατέβαλαν αξιόλογες και αποτελεσματικές προσπάθειες για τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών θεσμών της εποχής τους.

Η Σχολή μας, όπως είναι γνωστό, έχει την τύχη να μετρά στους αποφοίτους της τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Μακάριο Βαρλά' λέω και το εννοώ ότι έχουμε αυτή την τύχη. Γιατί ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Μακάριος Βαρλάς όχι μόνο έχει διατηρήσει άρρηκτους δεσμούς με τη Σχολή μας, όχι μόνο χρησιμοποιεί τις πολύπλευρες και αξιόλογες γνώσεις του για να βοηθεί τους φοιτητές μας, για να αναλαμβάνει φροντιστηριακές ασκήσεις, κάθε φορά που υπάρχουν οι σχετικές, γιαυτό, ανάγκες, αλλά επιπλέον και πάνω απ' όλα είναι πάντα στη διάθεση της Σχολής για την εκφώνηση λόγων, με την ευκαιρία θρησκευτικών επετείων, όπως η σημερινή. Θα ήταν, υποθέτω, περιττό να υπενθυμίσω πως οι θρησκευτικές και φιλοσοφικές γνώσεις του κ. Μακαρίου Βαρλά, σε συνδυασμό και με τις οικονομικές γνώσεις, που του εξασφάλισε το πτυχίο της Σχολής μας, απο-

τελούν την καλύτερη εγγύηση για το υψηλό επίπεδο των ομιλιών, που αναλαμβάνει στα πλαίσια εκδηλώσεων της Σχολής.

Βέβαια, γνωρίζουμε όλοι πως ακριβώς αυτή η βεβαιότητα της άριστης απόδοσης σε παρόμοιες προσκλήσεις της Σχολής έχουν οδηγήσει, ως ένα βαθμό, σε κατάχρηση της προθυμίας του Αρχιμανδρίτη κ. Βαρλά. Θα ήθελα, γιαυτό, να τον ευχαριστήσω θερμά, που βρίσκεται, πάντα, κοντά μας, έτοιμος να θυσιάσει τον πολύτιμο χρόνο του, ετοιμάζοντας έναν επιπλέον πανηγυρικό.

Και σήμερα, λοιπόν, τον πανηγυρικό της ημέρας θα εκφωνήσει ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Μακάριος Βαρλάς, με θέμα:

«Η Αγία Γραφή και η Ιερά Παράδοση κατά το Μέγα Βασίλειο»

Τον παρακαλώ να λάβει το λόγο.

*Αιδεσιμολογιώτατε Εκπρόσωπε του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη
Κυρία Πρύτανις
Κύριοι Καθηγητές
Κυρίες και Κύριοι
Αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες*

Μια υπέροχη μέθοδος για να φθάσει κανείς στην τελειότητα είναι για το Μ. Βασίλειο η μελέτη της θεόπνευστης Αγίας Γραφής, δηλαδή της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. Στην Αγία Γραφή βρίσκει κανείς κανόνες συμπεριφοράς, ιστορίες των μακαρίων ανδρών οι οποίες αποτελούν ζωντανά παραδείγματα της κατά Θεόν ζωής και οι οποίες μας καλούν προς μίμηση, για καλά έργα. Θα βρει χωρία που μιλούν για τις αρετές και μάλιστα για κείνες που ίσως έχει ιδιαίτερη ανάγκη και σαν από φάρμακα για όλους θα διαλέξει εκείνο το φάρμακο που ταιριάζει στην αρρώστεια του. «Μεγίστη δέ ή οδός προς τήν του καθήκοντος εὑρεσιν καί ή μελέτη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Ἐν ταύταις γάρ καί αἱ τῶν πράξεων ὑποθήκαι εὑρίσκονται, καί οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνας τινές ἔμπυχοι τῆς κατὰ Θεόν πολιτείας, τῷ μιμήματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. Καί τοίνυν περί ὧν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται, ἐκείνῳ προδιατρίβων, οἷον ἀπό τινος κοινοῦ ἰατροῦ, τό πρόσφορον εὑρίσκει τῷ ἀρρωστήματι φάρμακον»¹.

Τα παραδείγματα της κατά Θεόν ζωής αφθονούν στην Αγία Γραφή. Ο Ιωσήφ, ο Ιώβ, ο Δαβίδ, ο Μωϋσής, μας ενθαρρύνουν και μας προσκαλούν να τους μιμηθούμε. Μας αποδεικνύουν ότι η οδός της αρετής είναι βατή σε όλους.

Όταν ο ζωγράφος αντιγράφει ένα πίνακα, λέει ο Βασίλειος, έχει προσηλωμένα σταθερά τα μάτια του στο πρότυπο και προσπαθεί να αναπαραγάγει στο έργο του κάθε χαρακτηριστικό και κάθε έκφραση του προτύπου. Το ίδιο λέει συμβαίνει και σε όποιον θέλει να τελειωθεί σε κάθε είδος αρετής. Αυτός πρέπει να μελετά τους βίους των αγίων, που αποτελούν ζωντανά πρότυπα μιμήσεως και με ζήλο και άσκηση να οικειοποιείται κάθε αγαθό που ανακαλύπτει σ' αυτούς².

1. Επιστ. 2,3 PG, 32 BC.

2. Ὁ.π. 229 Α.

Για να συστήσει στους πιστούς τη μελέτη της Αγίας Γραφής, ο Μέγας Βασίλειος χρησιμοποιεί τα επιχειρήματα των απολογητών συγγραφέων, εξαιρεί δηλαδή τα πνευματικά προσόντα των θεοπνευστών συγγραφέων, όπως τη σοφία και την τέχνη. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι βρισκόμαστε στα μέσα του 4ου αιώνα και ότι την εποχή αυτή η απλότητα της Αγίας Γραφής ήταν ένα εμπόδιο στα μάτια εκείνων που θεωρούσαν τους εαυτούς τους σοφούς. Ο Βασίλειος λοιπόν επιμένει στο γεγονός ότι η φιλολογική αξία της Αγίας Γραφής δεν είναι κατώτερη από αυτή των θύραθεν έργων. Οι Παροιμίες Σολομώντα δεν υστερούν σε σοφία από κανένα κλασικό έργο. Γιος του βασιλιά Δαβίδ ο Σολομώντας, ανατράφηκε εξ απαλών ονύχων με την ιερή Φιλολογία. Επίσης ο Μωυσής, που από νήπιο ακόμα υιοθετήθηκε από τη θυγατέρα του Φαραώ, ανατράφηκε τόσο με τη θύραθεν σοφία της εποχής του, όσο και με τη σοφία των Γραφών. Πριν ιδεί το Θεό πρόσωπο προς πρόσωπο, κατέγινε με τη θεωρία των όντων³.

Η σοφία και το κάλλος των ιερών κειμένων και ο υπέροχος φιλολογικός τους χαρακτήρας κάνουν και αυτούς ακόμα τους ειδωλολάτρες να τα θαυμάζουν.

Εάν, λέει ο Μ. Βασίλειος, η σαρκική σοφία, εννοώντας τους εθνικούς σοφούς, θαυμάζει τη δύναμη των λόγων του Ευαγγελίου, τι πρέπει να κάνουμε εμείς που είμαστε μαθητές του πνεύματος⁴;

Στους χρόνους του Βασιλείου η εκπαίδευση βασιζόταν εξολοκλήρου στους κλασικούς συγγραφείς. Ο Βασίλειος «μεταστραφείς στο θαυμάσιο φως της Ευαγγελικής αλήθειας»⁵, βρίσκει τη χάρη και τη γλυκύτητα των Ιερών Γραφών πολύ ανώτερη από τη φιλολογική λεπτότητα των κλασικών έργων. Ο Βασίλειος εξαιρεί ιδιαίτερα τους Ψαλμούς στους οποίους η αλήθεια είναι τόσο αρμονικά δεμένη με την ποίηση και το άσμα, ώστε να μοιάζει με φάρμακο ανακατεμένο με μέλι⁶.

3. Εξαήμε. PG 29,5: «Μωϋσῆς τοίνυν... ὄν εἰσεποιήσατο μὲν ἡ θυγάτηρ τοῦ Φαραῶ, ἐξέθρεψε δὲ βασιλικῶς τοὺς σοφοὺς τῶν Αἰγυπτίων διδασκάλους αὐτῷ τῆς παιδείσεως ἐπιστήσασα... καὶ ἀσμένως μὲν τοὺς Αἰγυπτιακοὺς θορύβους ἀπολιπών... κάκει πᾶσαν σχολὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἄγων, καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις ἔτεσιν τῆ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀπασχολήσασα».

4. PG 31,472 C: «Ταῦτα οἶδα πολλοὺς καὶ τῶν ἕξω τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας μέγα φρονούντων ἐπὶ σοφία κοσμικῆ καὶ θαυμάσαντας, καὶ τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐγκαταμίξαι τολμήσαντας... Εἰ οὖν ἡ σαρκίνη σοφία τοσοῦτο ἐθαύμασεν τῶν ρημάτων τὴν δύναμιν, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ πνεύματος;».

5. Ἐπιστ. 223,2 PG 32,824: «Ἐγὼ πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῆ ματαιότητι καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἑμαυτοῦ νεότητα. Ἐναφανίσας τῆ ματαιοπονία, ἣν εἶχον προσδιατρίβων τῆ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων τῆς παρά τοῦ Θεοῦ μαρανθείσης σοφίας, ἐπειδὴ ποτε, ὡσπερ ἐξ ὕπνου βαθέος διαναστάς, ἀπέβλεψα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστόν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, κατείδον δὲ τὸ ἄχρηστον τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου...».

6. Ψαλμ. 1,1 PG 429,21 B: «Ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιελήψε... Τὰ τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἐξιάται καὶ τῷ νεοτρότῳ ταχεῖαν ἐπάγει τὴν ἐ-

Αλλ' ο Βασίλειος ακολουθώντας τον Ωριγένη, δε σταματά στην ωραιότητα του γράμματος, όταν μας ομιλεί για τη χάρη των ιερών κειμένων. Βέβαια και η φιλολογική ωραιότητα της Γραφής έχει την αξία της, αλλ' αυτή δεν είναι το κύριο στοιχείο, όπως ακριβώς και στο φάρμακο, δεν είναι το μέλι με το οποίο είναι αλειμμένο το ποτήρι το κύριο στοιχείο, αλλά το ίδιο το φάρμακο, που βοηθάει τον ασθενή να γίνει καλά. Η πραγματική χάρη και γλαφυρότητα των Γραφών βρίσκεται πιο βαθιά. Μόνο με την αισθητική θεώρηση δεν αποκαλύπτεται το πραγματικό κάλλος των Γραφών.

Μόνο η καρδιά εκείνου που φλέγεται πραγματικά για την αλήθεια, μπορεί να γευθεί τη χάρη (νοστιμιά) των Αγίων Γραφών, που είναι ευχάριστες στην ακοή και σωτηριώδεις στην καρδιά, για όποιον προτιμά το αληθινό από το αληθοφανές. Την αλήθεια αυτή επιμαρτυρεί και ο Ψαλμωδός, όταν λέει «ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου»⁷.

Ποιο είναι λοιπόν το βαθύτερο περιεχόμενο της Αγίας Γραφής; Το βαθύτερο περιεχόμενο των Γραφών στο οποίο πρέπει να διεισδύει η καρδιά του ανθρώπου είναι η αλήθεια και η σοφία. Πριν από την πτώση τα είχε και τα δυο αυτά ο άνθρωπος ως φυσικά χαρίσματα. «Ο Αδάμ ζούσε τότε εις τα ὕψη ... και ἐβλεπε τον ουρανό. Θεωρώντας το σύμπαν, ἔχανε την αγάπη του προς τον ευεργέτη του»⁸.

Μετά την απώλεια του θαυμάσιου αυτού δώρου, ο άνθρωπος προσπάθησε να το επανεύρει με την καθαρότητα της ζωής του. Το επέτυχε; Το γεγονός ότι στην ιερά ιστορία υπήρξαν άνθρωποι όπως ο Μωυσής και άλλοι οι οποίοι κατόρθωσαν να ακούσουν τη φωνή του Θεού καλύτερα από τους άλλους ανθρώπους σημαίνει ότι είναι κατορθωτό. Έτσι ο Μωυσής μίλησε με το Θεό πρόσωπο προς πρόσωπο και επί σαράντα χρόνια στην ἔρημο κατέγινε με τη θεωρία των όντων, δηλαδή με τη θεωρία της αληθινής γνώ-

πανόρθωσιν, καὶ τό νενοσηκός περιποιεῖται, καὶ τό ἀκέραιον διασώζει... Τό ἐκ τῆς μελωδίας τερπνόν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεὶ καὶ λείψ, τῆς ἀκοῆς τό ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεξώμεθα κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἱατρῶν, οἱ, τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς κακοσίτοις, μέλιτι πολλάκις τήν κύλικα περιχρίουσι».

7. Ψαλμ. 118,103.

8. PG 31,344: «Ἦν ποτὲ ὁ Ἀδάμ ἄνω, οὐ τόπω, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει, ὅτε, ἄρτι ψυχωθεὶς καὶ ἀναβλέψας πρὸς οὐρανόν, περιχαρὴς τοῖς ὄρωμένοις γενόμενος, ὑπεραγαπῶν τὸν ευεργέτην, ζωῆς μὲν αἰωνίου ἀπόλαυσιν χαρισάμενος, τρυφαῖς δὲ Παραδείσου ἐπαναπαύσαντο... ταχὺ πάντων ἀναπλησθεὶς καὶ οἶον ἐξυβρίσας τῷ κόρῳ, τό τοῖς σαρκίνοις ὀφθαλμοῖς φανέν τερπνόν τοῦ νοητοῦ προστίμασε κάλλους, καὶ τήν πλησμονήν τῆς γαστρὸς τῶν πνευματικῶν ἀπολαύσεων τιμωτέραν ἔθετο. Ἐξω μὲν εὐθύς ἦν τοῦ Παραδείσου, ἔξω δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς... Διὰ τοῦτο καὶ ἡμαρτε μὲν διὰ μοχθηρὰν προαίρεσιν, ἀπέθανε δὲ διὰ τὴν ἀμαρτίαν».

σεως των όντων και του σκοπού τους⁹.

Ο Βασίλειος διερωτάται από πού πήρε ο Μωυσής αυτή την εξαιρετη σοφία; Κατ' αρχήν, λέει, ο Μωυσής μορφώθηκε με την αιγυπτιακή σοφία, αλλά αυτή δεν ήταν αρκετή για τη μεγάλη αποστολή που είχε να επιτελέσει στο μέλλον. Το Πνεύμα του Θεού, ο Παράκλητος, ήταν η κατεξοχή πηγή από την οποία αντλούσε τα θαυμάσια διδάγματα, με τα οποία καθοδηγούσε το λαό του επί σαράντα χρόνια στην έρημο¹⁰.

Στο υπόμνημά του για τον Ησαΐα, του οποίου όμως η αυθεντικότητα αμφισβητείται, ο Βασίλειος αναφέρεται στο πρόβλημα της θεοπνευστίας των Γραφών και της προφητείας. Ο συγγραφέας εκφράζει σ' αυτό την ορθόδοξη άποψη για τη θεοπνευστία, ότι δηλαδή στη θεοπνευστία δεν καταργείται η προσωπικότητα και οι νοητικές δυνάμεις του ιερού συγγραφέα, αλλά αντίθετα διεγείρονται και ανυψώνονται σε υψηλότερες σφαίρες, εξαιτίας της καθαρότητάς τους και έτσι μπορούν να συλλάβουν και να κατανοήσουν τα μηνύματα του Αγίου Πνεύματος¹¹.

Εκείνο που έχει σημασία, λέει ο Μ. Βασίλειος, είναι ότι η έλλαμψη αυτή του Αγίου Πνεύματος δεν μένει κρυμμένη στην καρδιά του ιερού συγγραφέα και του προφήτη, αλλ' ακτινοβολεί και στις άλλες ψυχές που είναι ικανές να τη δεχθούν. «οὕτως αἱ πνευματοφόροι ψυχαὶ ἔλλαμφθεῖσαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, αὐταὶ τε ἀποτελοῦνται πνευματικά, καὶ εἰς ἑτέρους τὴν χάριν ἐξαποστέλλουσι»¹².

Το ἅγιο Πνεῦμα κινεῖ τα χεῖλη του ιεροῦ συγγραφέα και του προφήτη και έτσι γίνονται ὄργανά του, με τα οποία γράφεται στις καρδιές μας η θεία διδασκαλία. Εδώ ο Βασίλειος θυμάται το ψαλμικό «ἢ γλῶσσα μου κάλαμος γραμματέως ὀξύγράφου»¹³. Το ἅγιο Πνεῦμα είναι κατὰ το Βασίλειο ἕνας σοφός και ἐπιδέξιος δάσκαλος, ο οποίος διδάσκει τα πάντα. Ἐνας δάσκαλος που γράφει ὄχι μόνο πάνω σε λίθινες πλάκες, αλλά και στις σάρκινες καρδιές, ὅπως λέει και ο ἀπόστολος Παῦλος στους Κορινθίους. «Φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγε-

9. PG 29,5.

10. Υπόμνημα στους ψαλμούς, PG 30,129: «Ὅτι δὲ βίου δλου δεῖται ἡ τῶν θεῶν λόγων μελέτη, συνίστησιν ὁ Μωϋσῆος βίος ὃς ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ τεσσαρακονταετηρίδι τὰ Αἰγυπτίων, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρῃ τεσσαρακονταετηρίδι ἐπὶ προφάσει τοῦ ποιμαίνειν ἐπὶ τὰς ἐρημίας ἀναχωρήσας τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀπεσχόλασε. Καὶ οὕτω λοιπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιφανείας ἀξιοθεῖς μετὰ τὴν δευτέραν τεσσαρακονταετηρίδα, ἄκων, ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν κατηνέχθη. Καὶ οὐδὲ τότε διηνεκῶς τῷ πρακτικῷ παρέβεν βίῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐποπτικὸν ἐπανῆει πολλάκις».

11. Υπόμν. στον ψαλμ. 44,9 PG 29,405: «Ἐποκαταβαίνων ἀκολουθῶς ὁ Προφητικὸς λόγος, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οικονομίαν προεπιβαλὼν, τῷ ἐνατενισμῷ τοῦ Πνεύματος, τοῦ ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τὰ κρυπτά, ἤλθεν ἐπὶ τῷ πάθος».

12. Περὶ Αγίου Πνεύματος, PG 32,109.

13. Ψαλμ. 44,2.

γραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι θεοῦ ζώντος, οὐκ ἐν πλαξί λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξί καρδίαις σαρκίναϊς»¹⁴.

Ανάλογα με τις πνευματικές διαστάσεις και την καθαρότητα της καρδιάς του καθενός, το ἅγιο Πνεῦμα γράφει ἐκεῖ ο,τι θέλει να φανερώσει¹⁵.

Μεταξὺ των θεοπνεύστων βιβλίων της Παλαιᾶς Διαθήκης, οι Ψαλμοὶ ἐπισύρουν περισσότερο την προσοχή μας. Αποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο μια σύνοψη της Π. Διαθήκης. Στους Ψαλμοὺς βρισκουμε πολλές προρρήσεις για το πρόσωπο του Χριστοῦ. Τα τέσσερα Ευαγγέλια ὁμως εἶναι ἐκεῖνα στα οποία η φωνή του Θεοῦ ἐνσαρκώνεται στο ἀνθρώπινο λεξιλόγιο και σ' αὐτὰ μόνο κατανοεῖται ο Χριστός ως πρόσωπο¹⁶.

Ο Χριστός συνήθιζε να χρησιμοποιεῖ λόγια ἀπλά για να μας διδάξει δογματικές ἀλήθειες¹⁷, διὰ μέσου των οποίων θα γνωρίσουμε το δημιουργό και Κύριό μας και μέσω Αὐτοῦ τον Πατέρα Θεό¹⁸.

Τις ἴδιες και ἄλλες δογματικές ἀλήθειες, λέει ο Βασιλείος, διδασκόμεστε και ἀπὸ τα ἄλλα βιβλία της Κ. Διαθήκης. Στις ἐπιστολές π.χ. του Ἀποστόλου Παύλου δεν ομιλεῖ ο Παῦλος, ἀλλ' ο Χριστός δι' αὐτοῦ. «Καί τοῦτο νενοηκέναι οἶμαι τόν Ἀπόστολον τό κρῖμα, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ (Χριστόν γάρ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα) ἀλλ' ἐξ ἐκείνης αὐτοῦ τῆς φωνῆς ὄδηγηθέντα»¹⁹.

Ἀπ' ὅλα τα παραπάνω καταλαβαίνουμε το σκοπὸ των Ἁγίων Γραφῶν: Εἶναι ἓνα σωτηριῶδες φάρμακο που θεραπεύει τις ψυχές μας και μας διδάσκει τη σοφία του Υἱοῦ του Θεοῦ²⁰. Ἐδῶ θα πρέπει να παραθέσουμε ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μια ἐπιστολή του Βασιλείου προς το φίλο του Γρηγόριο το Θεολόγο, σχετικά με τα ἀποτελέσματα που ἔχει για τον πιστό η ἀνάγνωση των ψαλμῶν.

«Τὰ δέ τῶν ψαλμῶν λόγια καί κατ' οἶκον μελωδοῦσι, καί ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς περιφέρουσι καί πού τις τῶν σφόδρα ἐκτεθηρωμένων ὑπὸ θυμοῦ, ἐπειδάν ἄρξηται τῷ ψαλμῷ κατεπάδεσθαι, ἀπῆλθεν εὐθύς, τό ἀγριαῖον τῆς ψυχῆς τῇ μελωδίᾳ κατακοιμίσας.

Ψαλμός γαλήνη ψυχῶν, βραβευτή εἰρήνης, τό θορυβοῦν καί κυμαῖνον

14. Β' Κορ. 3,3.

15. PG 29,369 AB: «Ὁ γάρ παρά τινος τήν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας δεχόμενος, οὗτος οἰοεῖ διαπλάττεται παρ' αὐτοῦ, καί εἰς σύστασιν ἄγεται, ὡσπερ καί ὑπό τῆς κνοφορούσης τᾶ ἐν αὐτῇ διαμορφούμενα βρέφη...».

16. PG 31,472 B: «Πᾶσα μὲν ἡ τῶν Ευαγγελίων φωνή μεγαλοπρεπέστερα τῶν λοιπῶν τοῦ Πνεύματος διδαγμάτων, καθ' ὅτι ἐν ἐκείνοις μὲν διὰ τῶν δούλων ἡμῖν ἐλάλησε τῶν προφητῶν, ἐν δέ τοῖς Ευαγγελίοις αὐτοπροσώπως διαλέχθη ἡμῖν ὁ Δεσπότης...».

17. PG 31,1141 A.

18. PG 31,105.

19. PG 31,657 A.

20. PG 29,5.

των λογισμών καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γάρ τῆς ψυχῆς τό θυμούμενον, τό δέ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμός φιλίας συναγωγός, ἔνωσις διεστώτων, ἐχθραινόντων διαλλακτήριον»²¹.

Ἀλλ' ἡ Ἁγία Γραφή, λέει ο Βασίλειος, δεν εἶναι ἓνα βιβλίο που περιέχει μόνο υψηλές θεωρητικές ἀλήθειες τῆς πίστεώς μας, ἀλλά συγχρόνως περιέχει και κανόνες που ρυθμίζουν τὴν καθημερινή μας ζωὴ στὴν πράξη.

Ἡ ἀμαρτία, λέει, αμαύρωσε τὸ θεϊκὸ στοιχείο που υπήρχε μέσα μας και αὐτὸ μας ἐμποδίζει να διακρίνουμε τὸς κανόνες συμπεριφοράς μας. Ἐφόσον ὁμως ἔχουμε τὴν Ἁγία Γραφή μπορούμε και πρέπει να γνωρίζουμε τὶς βασικὲς ἀλήθειες, για να ζοῦμε χριστιανικά. Ἄγνοια αὐτῶν τῶν βασικῶν ἀληθειῶν δεν ἐπιτρέπεται. Ἡ Ἁγία Γραφή διδάσκει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σε ὅλους. Ὁ 45ος κανόνας καταδικάζει ὅσους ἀγνοοῦν μεγάλα ἀμαρτήματα²² και ὁ 58ος μας πληροφορεῖ ὅτι ὁ Θεὸς θα κρίνει και αὐτοὺς που ἀμαρτάνουν ἀπὸ ἀγνοια²³. Οἱ κανόνες αὐτοὶ γράφτηκαν βέβαια ἀπὸ τὸ Μ. Βασίλειο, για να ρυθμίσουν τὴ μοναχικὴ ζωὴ. Ἐχει ὁμως ὁ Βασίλειος ὑπόψη μόνο τὸς μοναχοὺς ἢ και τὸς καλοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐγίναν ἀξιοὶ να γνωρίσουν τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια, πρέπει να διερωτῶνται μήπως μάταια ἔλαβαν τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ²⁴;

Ἀλλὰ σε ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνάγνωση τῆς Γραφῆς, δεν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξύ μοναχῶν και λαϊκῶν, λέει ὁ Βασίλειος. Ὅλοι πρέπει να μελετοῦμε τὴν Ἁγία Γραφή για να μαθαίνουμε τι εἶναι ἀναγκαῖο στὴν καθημερινή μας ζωὴ και να μὴν ἀκολουθοῦμε ἀνθρώπινες συνήθειες (παραδόσεις), που εἶναι ἀσυμβίβαστες με τὴ χριστιανικὴ μας ζωὴ²⁵.

Ὡστόσο αὐτοὶ που ἔχουν ὡς ἀποστολὴ τὸς να διοικοῦν και να διδάσκουν τὶς μοναστικὲς ἢ χριστιανικὲς κοινότητες πρέπει να μελετοῦν βαθύτερα και ἐπιμελέστερα τὴν Ἁγία Γραφή, ἀν θέλουν να ἐπιτελέσουν εὐσυνειδητὰ τὸ ἔργο τὸς και να ἀποδείξουν στοὺς ἄλλους τὸ θεῖο θέλημα. Στοὺς λαϊκοὺς που δεν ἔχουν τὴ δυνατότητα να ζητοῦν κάθε στιγμή τὴ συμβουλή τῶν πιο μορφωμένων, ὁ Βασίλειος συνιστᾷ τὴ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς σε κάθε ευκαιρία. Ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν εἶναι πάντοτε χρήσιμη, ἰδιαίτερα ὁμως στὶς περιστάσεις ὅπως ἡ δικὴ σου, γράφει ὁ Βασίλειος σε μια ἐπιστολὴ του σε κάποια γυναίκα, που μόλις εἶχε χάσει τὸν ἄνδρα τῆς²⁶.

21. PG 29,212-213 A.

22. PG 31,42 B: «Δήλός ἐστιν ὁ τοιοῦτος σχηματιζόμενος τὴν ἄγνοιαν καὶ ἀφευκτον ἔχει τῆς ἀμαρτίας τὴν κρίσιν».

23. Ὁ.π.: «Τὸ κρίμα τοῦ Κυρίου καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἄγνοιαν ἀμαρτανόντων...».

24. PG 31,1241 A: «... περισσοτέρως φοβεῖσθαι καὶ σπουδάζειν ὀφείλουσιν, καθὼς ὁ Ἄποστολος ἐδίδαξεν εἰπὼν Συνεργοῦντες δέ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενόν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεῖξασθαι...».

25. PG 31,1148-1149 A.

26. Ἐπιστ. 269,1 PG 32,1000 B: «Πάντοτε μὲν ὄν χρήσιμον τό τῶν Γραφῶν διδασκάλιον, μάλιστα δέ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν».

Αλλά και στους ηθικούς κανόνες ο Βασίλειος συνιστά να μελετούμε την Αγία Γραφή, ιδιαίτερα όταν μας βρίσκουν οι πειρασμοί της ζωής, γιατί σ' αυτή (Γραφή) θα βρούμε παρηγοριά, μα και τα μέσα για να αντιμετωπίσουμε τον εχθρό²⁷.

Η διδασκαλία των Γραφών αφορά επίσης τη διαπαιδαγώγηση των νέων. Αν και ο Βασίλειος εκτιμά την κλασική φιλοσοφία, την οποία σπούδασε επιμελώς στην Αθήνα μαζί με το φίλο του Γρηγόριο το Θεολόγο, όμως στους νέους συνιστά να είναι προσεκτικοί όταν διαβάζουν κλασικούς συγγραφείς και να μπορούν να διακρίνουν σ' αυτούς το χρήσιμο από το άχρηστο και βλαβερό. Όπως π.χ. κάνει η μέλισσα όταν συλλέγει τη γύρη από τα άνθη.

Στον 15ο όρο κατά Πλάτος προτρέπει τους νέους που σπουδάζουν ρητορική, τις ασκήσεις της να μη τις κάνουν σε κείμενα της θύραθεν ιστορίας που είναι γεμάτη από μύθους, αλλά στα αποφθέγματα του βιβλίου των Παροιμιών²⁸. Γιατί οι φιλοσοφικές ιδέες στις οποίες μπορούμε να βρούμε αρετές είναι ατελείς και μόνο με τη διδασκαλία της Αγίας Γραφής μπορούν να τελειοποιηθούν²⁹.

Η διδασκαλία της Αγίας Γραφής αναφέρεται σε δύο επίπεδα. Στο θεωρητικό της γνώσεως και στο πρακτικό της ζωής. Στο επίπεδο της γνώσεως η αποκάλυψη των ιερών κειμένων συνίσταται στη δυνατότητα λήψεως μιας ειδικής χάριτος, που θα μας επιτρέψει να γνωρίσουμε όλα εκείνα τα πράγματα που ο άνθρωπος θα γνώριζε κατά τρόπο φυσικό, αν διατηρούσε την αρχική του πληρότητα και δεν έπεφτε στο προπατορικό αμάρτημα.

Στο πρακτικό επίπεδο, οι εντολές της Αγίας Γραφής και οι κανόνες συμπεριφοράς που μας επιβάλλει ενισχύουν τη φυσική μας ροπή και κλίση προς το καλό. Ο Θεός μας έδωσε τις απαραίτητες δυνάμεις, για να εκπληρώνουμε τις εντολές του. Κατά συνέπεια δεν έχουμε το δικαίωμα να απαξιούμε την εφαρμογή τους, ωσάν ο Θεός να μας ζητούσε κάτι το ξένο και παράδοξο. Επίσης δεν έχουμε το δικαίωμα να υπερηφανευόμαστε, ωσάν

27. Ηθικ. 62, 4, PG 31,800: «Ὅτι δεῖ τόν χριστιανόν ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προσαγομένων αὐτῷ μνημονεύοντα τῶν ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ πρὸς τό προκείμενον εἰρημένον, οὕτως αὐτόν τε ἀνεπηρέστον συντηρεῖν, καί τούς ἐναντίους καταργεῖν».

28. PG 31,953: «Δεῖ δέ καί τήν τῶν γραμμάτων μελέτην οἰκείαν εἶναι τῷ σκοπῷ ὥστε καί ὀνόμασιν αὐτούς τοῖς ἐκ τῶν Γραφῶν κεχρησθαι καί ἀντί μύθων τάς τῶν παραδόξων ἔργων ἱστορίας αὐτοῖς διηγείσθαι, καί γνώμῃς παιδεύειν ταῖς ἐκ τῶν Παροιμιῶν, καί ἄλλα μνήμησ' ὀνομάτων τε καί πραγμάτων αὐτοῖς προτιθέναι...».

29. PG 31,404 A: «Ἡ δέ βίβλος αὕτη, διδάσκουσα τά περὶ τῆς ἀληθοῦς δικαιοσύνης, ρύεται τῶν ἐξ ἀλογίας παθῶν τοὺς ἀνθρώπους... Ἡ δέ τις οὐρανόθεν ἐπαγομένη παρά τοῦ δικαίου κριτοῦ ἢ τε ἐπανορθωτικὴ καί ἢ ἀναποδοτικὴ, ἥς πολὺ τό δυσθεώρητον διά τό ὕψος τῶν ἐναποκειμένων αὐτῷ δογμάτων».

εμείς μόνοι μας να μπορούσαμε να γνωρίσουμε περισσότερα απ' ό,τι με το δώρο που μας έδωσε ο Θεός, δηλαδή τη χάρη³⁰.

Η τέλεια τήρηση όλων των εντολών του Θεού βασίζεται, κατά το Βασιλείο, στην εφαρμογή των αρετών και στην αληθινή θεία σοφία που είναι η αγάπη του Θεού. Η αγάπη όμως αυτή του Θεού είναι μια δύναμη της δικής μας φύσεως και συγχρόνως η κατεξοχή εντολή του Θεού³¹. Ο Βασιλείος αρέσκειται να επαναλαμβάνει συχνά τους λόγους του Κυρίου: «Εὐ ἀγαπᾶτέ με τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε»³².

Ο Βασιλείος στα συγγράμματά του αντιμετωπίζει τον άνθρωπο υπό το πρίσμα του χαμένου Παραδείσου, γιατί και εκτείνεται με πολλή ευκολία πάντοτε μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα της καθολικής γνώσεως της ελευθερίας, της αρετής και της τέλειαις χάριτος, όπως τις απολάμβανε ο Αδάμ. Εκεί βέβαια (στον Παράδεισο) ασφαλώς δεν υπάρχει θέση ούτε για ελαφρά παραδείγματα ούτε για εντολή μικρότερης σπουδαιότητας. Η εντολή επιβάλλεται σ' όλους και δεν επιδέχεται εξαίρεση. Μόνο που η εφαρμογή και η πραγματοποίησή της εξαρτούνται από ειδικές περιστάσεις. Ο Θεός είναι πιστός σε όλες τους τις υποσχέσεις. «Πιστός Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ὁσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ»³³. Δεν επιτρέπεται λοιπόν ούτε να παραβιάσει ούτε να προσθέσει κάποια χαρακτηριστικά στις εντολές³⁴. Ωστόσο για να τηρηθῶν ἁρμονικὰ οἱ ἐντολές που εἶναι γραμμένες σὴν Ἀγία Γραφή, πρέπει να εφαρμόζονται σύμφωνα με τις περιστάσεις και τα ιδιαίτερα καθήκοντα του κάθε ένα. Οι περιστάσεις και τα ιδιαίτερα καθήκοντα δεν είναι καθορισμένα στην τύχη. Για το μοναχό τα συνιστούν οι κανονισμοί της μοναχικής κοινότητας, αφού αυτοί οι κανονισμοί ρυθμίζουν το κοινόβιο, που είναι η κοινή ζωή στην ενότητα του σώματος του Χριστού, κάτω από την υπακοή του ηγουμένου.

Ολόκληρο το έργο του Βασιλείου επιμένει στην υπακοή και στην τήρηση των εντολών του Κυρίου. Σε κανένα δεν επιτρέπεται να κάμει ή να πει κάτι που του φαίνεται καλό, χωρίς τη μαρτυρία των Γραφών. Κατά συ-

30. PG 31,909: «Διό καὶ ἡμεῖς τὴν σπουδὴν ὑμῶν ὡς ἀναγκαίαν τῷ σκοπῷ ἀποδεξάμενοι, Θεοῦ διδόντος, καὶ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς συναντιλαμβανομένων ἡμῖν, τὸν ἐγκεκρυμμένον ὑμῖν σπινθήρα τοῦ θεοῦ πόθου κατὰ τὴν ἐνδεδομένην ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος δύναμιν διεγείρειν σπουδάσομεν...».

31. PG 31,705-708 A: «ὅτι πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή ἐν τῷ νόμῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐμαρτυρήθη, ἀγαπᾶν τὸν Θεόν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας... ὅτι ἔλεγχος τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, τὸ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ μὴ τηρεῖν, ἀπόδειξις δὲ τοῦ ἀγαπᾶν, ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτοῦ παθημάτων μέχρι θανάτου».

32. Ιω. 14,15.

33. Ψαλμ. 144,13.

34. Περί πίστεως, PG 31,680 A.

νέπεια η Γραφή είναι ο κανόνας ζωής του χριστιανού κατά το Βασίλειο.

Τον Βασίλειο απασχολεί ιδιαίτερα το πρόβλημα της ορθής κατανοήσεως και ερμηνείας των Γραφών. Στην 204η επιστολή του την οποία έγραψε για να υπερασπισθεί ενώπιον των ιερέων και του λαού της Καισάρειας την πληρότητα της πιστεώς του, ο Βασίλειος θέτει τη γενική αρχή για την ακριβή κατανόηση και ερμηνεία των Γραφών. «Εκείνος που κρίνει τα ιερά συγγράμματα, πρέπει να είναι εφοδιασμένος σχεδόν με τα ίδια εφόδια που ήταν και εκείνος που τα έγραψε. Εκείνος ο οποίος δεν είναι γεωργός, δεν είναι ικανός να κρίνει την αγροτική εργασία. Και εκείνος που δεν έχει καμιά ιδέα από μουσική, δεν μπορεί να διακρίνει τι είναι παραφωνία και τι είναι συμφωνία... Εγώ παρατηρώ, λέει ο Βασίλειος, ότι δεν επιτρέπεται στον καθένα να αναζητά ο ίδιος να εξηγήσει τα λόγια της Πνεύματος, παρά μόνο εκείνος που κατέχει το πνεύμα της διακρίσεως, σύμφωνα με τους λόγους του Αποστόλου Παύλου: «ὧ μὲν γάρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλω δέ λόγος γνώσεως κατὰ τό αὐτό Πνεῦμα, ἐτέρω δέ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δέ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δέ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω δέ προφητεία, ἄλλω δέ διακρίσεις πνευμάτων, ἐτέρω δέ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δέ ἐρμηνεία γλωσσῶν»³⁵.

Η ίδια σκέψη του Βασιλείου εκφράζεται και στην ομιλία του στον 45ο ψαλμό³⁶. Αυτή η σκέψη είναι ήδη γνωστή από τον Ωριγένη, ο οποίος λέει ότι η Παλαιά όπως και η Καινή Διαθήκη μπορούν να μεταδώσουν το Πνεύμα σε κείνον που είναι ικανός να το βρει στην Αγία Γραφή. Οι πιστοί που δεν κοπιάζουν στην αναζήτηση του βαθύτερου νοήματος των Γραφών, νομίζουν ότι εύκολα κατανοούν την έννοια των Ευαγγελίων. Ο Βασίλειος, αντίθετα, θεωρεί επίπονη εργασία να φθάσει κανείς στο βάθος του πνεύματος των Ευαγγελίων και να ανακαλύψει την αλήθεια που βρίσκεται εκεί κρυμμένη στους τύπους³⁷.

Πού όμως βρίσκεται η δυσκολία να διεισδύσει κανείς στο αληθινό νόημα της Γραφής; Όταν απορρίπτει την αλληγορία, που είναι τεχνητή ερμηνευτική μέθοδος, ο Βασίλειος δεν απορρίπτει μ' αυτό την πραγματική έννοια των θεοπνευστων βιβλίων³⁸.

Γνωρίζει να κάνει διάκριση μεταξύ της σωματικής έννοιας του ψαλμού και της πνευματικής του έννοιας. Ο Βασίλειος επανέρχεται πολλές φορές στο θέμα αυτό, σα να ήθελε να εξισορροπήσει τους δυο αυτούς τρόπους ερμηνείας. Από το ένα μέρος εξαιρεί την απλότητα, τη διαφάνεια και

35. Α' Κορ. 12,8-10, PG 32,744-756.

36. Ψαλμ. 45, PG 29,416 B.

37. Υπόμνημα στο κατά Ιωάννη 1,8.

38. Περί Αγ. Πνεύματος, PG 32, 165.

την καταληπτότητα των θεοπνεύστων λόγων, αλλά από το άλλο μέρος δεν επιτρέπει σε κανένα να λησμονήσει ότι εδώ βρισκόμαστε μπροστά σε ένα θείο μυστήριο, το οποίο θαυμάζεται βέβαια, αλλά η πλήρης κατανόησή του δε δίδεται σε ένα θνητό άνθρωπο. Να απολαμβάνει τον ήλιο είναι ωραίο πράγμα. Να τον κοιτά όμως κατάματα, κινδυνεύει να χάσει την όρασή του. Παρόμοιος κίνδυνος είναι π.χ. το να θελήσει κανείς να ερμηνεύσει ένα απλό χωρίο της Γραφής, όπως το «'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος...»³⁹.

Ο Βασίλειος διερωτάται λοιπόν. Ποιος είναι τότε ικανός να κατανοήσει τις Γραφές και να τις ερμηνεύσει στους άλλους; Και απαντά ο ίδιος: «Μόνο εκείνος που κατέχει το πνεύμα της διακρίσεως»⁴⁰. Καταλήγοντας πάνω στο θέμα αυτό της κατανόησης και ερμηνείας των Γραφών, ο Βασίλειος λέει ότι μόνο εκείνος που έχει το Προφητικό χάρισμα και τη βεβαιότητα της παραστάσεως του Αγίου Πνεύματος μπορεί να αναλάβει το έργο αυτό. Στα μοναστήρια το έργο αυτό το αναλαμβάνει ο ηγούμενος που δεν μπορεί βέβαια να νοηθεί χωρίς τον άμεσο σύνδεσμό του με την Εκκλησία. Η υπακοή στη Γραφή επιβάλεται, αλλά μέσα στα πλαίσια της ζωής της Εκκλησίας. Έτσι ερχόμαστε σ' ένα άλλο σπουδαίο ζήτημα που εξετάζει ο Βασίλειος, στην αξία της Εκκλησιαστικής παραδόσεως, χωρίς την οποία το πρόβλημα της υπακοής στο Ευαγγέλιο θα έμενε άλυτο.

Όταν διαβάζουμε το περί Αγίου Πνεύματος έργο του Μ. Βασιλείου, αντιλαμβανόμαστε το στενό σύνδεσμο που αναγνωρίζει ο Βασίλειος μεταξύ Αγίας Γραφής και Ιεράς Παραδόσεως

Είπαμε παραπάνω ότι ανώτατη αρχή κατανόησης των λόγων του Θεού είναι η προφητεία και η παράσταση του Αγίου Πνεύματος, εφόσον το Άγιο Πνεύμα είναι εκείνο που οργανώνει την Εκκλησία και διανέμει τα χαρίσματα⁴¹. Για να πληρωθεί και να φωτισθεί κανείς από το Άγιο Πνεύμα, πρέπει πρώτα-πρώτα να είναι μέλος του σώματος της Εκκλησίας. Το πνεύμα του Θεού είναι κατεξοχή από τη μια μεριά δώρο της Εκκλησίας, δηλαδή δίδεται αποκλειστικά διά μέσου αυτής, και από την άλλη ανήκει στα επί μέρους άτομα, για το γενικό καλό ολόκληρης της Εκκλησίας. Εάν τα ιδιαίτερα χαρίσματα δεν είναι ενταγμένα εντός του σώματος της Εκ-

39. PG 31,472-473 A: «'Επει καί τόν ἥλιον τοῦτον τόν αἰσθητόν οὐδεὶς μὲν ἐστίν ὃς οὐχ ὑπερβαίνει, τό μέγεθος αὐτοῦ καί τό κάλλος, καί τῶν ἀκτίνων τήν συμμετρίαν, καί τό ἀποστίλβον αὐτοῦ φῶς κατασπαζόμενος ἐάν μὲντοι βιαιότερον φιλονεικήσῃ, τῷ κύκλῳ ἀντεξάγειν ἑαυτοῦ τάς τῶν ὀμμάτων βολάς, οὐ μόνον οὐ κατόψεται τά περισπούδαστα, ἀλλά καί τήν ἀκρίβειαν τῆς ὄψεως προσδιαφθείρας οὐχίσηται. Τοιοῦτον τι μοί δοκῶ τήν διάνοιαν πάσχειν, τήν φιλονεικοῦσαν ἀκριβῆ ποιῆσθαι τῶν προκειμένων ῥημάτων τήν ἐξέτασιν. 'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. Τίς ἐννοήσει ἀξίως τά περὶ τῆς ἀρχῆς;».

40. Επιστ. 204, PG 32,744-756.

41. Περί Αγίου Πνεύματος, PG 32,141 AB: «'Η δέ τῆς 'Εκκλησίας διακόσμησις οὐχί σαφῶς καί ἀναντιρρήτως διά τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖται;».

κλησίας, χάνουν την αξία και σημασία τους, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα μέλη του ανθρώπινου σώματος, που όταν αποκόπτονται από αυτό, αχρηστεύονται.

Στους ηθικούς κανόνες του ο Βασίλειος λέει, ότι τα δώρα του Πνεύματος είναι διάφορα και κανένας δεν μπορεί να τα λάβει όλα. Αλλά ούτε όλοι πάλι μπορούν να λάβουν το ίδιο δώρο. Κατά συνέπεια ο καθένας πρέπει να περιορίζεται με ταπεινοφροσύνη, σοφία και αγάπη στο δώρο που του χορηγήθηκε. Αλλά πρέπει και όλοι να είναι αρμονικά ενωμένοι μεταξύ τους με το σύνδεσμο της αγάπης του Χριστού, όπως είναι ενωμένα και τα μέλη του ανθρώπινου σώματος⁴².

Ο άνθρωπος είναι κοινωνικός εκ φύσεως. Ο καθένας έχει ανάγκη ενός συμβούλου, ενός οδηγού στην πνευματική του ζωή. Η Αγία Γραφή μόνη της δεν αρκεί. Πρέπει να ενώσουμε τη ζωή μας, πρέπει να ενσωματωθούμε με εκείνους που έχουν το ίδιο πνεύμα και τον ίδιο ζήλο για το Θεό⁴³.

Ο Βασίλειος βέβαια αντιμετωπίζει εδώ μια νέα κοινωνία, τοποθετημένη σε μια καινούργια βάση, την κοινότητα του Πνεύματος, την Παράδοση. Ο Βασίλειος θεωρεί την Παράδοση ως απαραίτητο συμπλήρωμα, εκεί όπου η Γραφή σιωπά. Στο περί Αγίου Πνεύματος έργο του, ο Βασίλειος δε σταματά να επαναλαμβάνει το σημαντικό ρόλο που παίζει στο πεδίο της πίστεως η προφορική παράδοση. «Μια ολόκληρη μέρα δε θα με αρκούσε», λέει ο Βασίλειος, «για να διηγηθώ τα μυστήρια της Εκκλησίας, για τα οποία η Γραφή δεν κάνει λόγο»⁴⁴.

Όλη αυτή η Παράδοση περιέχεται στις συνήθειες των τοπικών Εκκλησιών, στις προσευχές του λαού, συχνά ανώνυμα⁴⁵, στις λειτουργικές ευχές. Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σε μια διπλή πηγή αποκαλύψεως: τη Γραφή και την προφορική Παράδοση που προέρχεται από τους Πατέρες⁴⁶.

Για να τις διακρίνει ο Βασίλειος χρησιμοποιεί συχνά δύο διαφορετικά ονόματα: δόγμα και κήρυγμα. Εφόσον και τα δυο περιέχουν το ίδιο λόγο

42. PG 31,793 AB: «ὅτι τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαφόρων ὑπαρχόντων, καί οὔτε ἐνός δυναμένου τά πάντα ὑποδέξεσθαι, οὔτε πάντων τό αὐτό, δεῖ σωφρόνως καί εὐχαρίστως ἕκαστον ἐμμένειν τῷ δεδομένῳ καί συμφωνεῖν ἀλλήλοις τοὺς πάντες ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ, ὧσπερ μέλη ἐν σώματι...».

43. PG 31,928: «... οὕτω καί ἐν τῇ μονήρει ζωῇ καί τό παρόν ἡμῖν ἄχρηστον γίνεται καί τό ἐλλείπον ἀπαραμύθητον, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ὀρίσαντος χρῆζειν ἡμᾶς ἀλλήλων, καθὼς γέγραπται ἵνα καί συναπτώμεθα ἀλλήλοις. Ἐνευ δέ τούτου ὁ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ λόγος οὐκ ἐπιτρέπει ἴδιον σκοπεῖν ἕκαστον...».

44. PG 29,200.

45. PG 29,205 A.

46. PG 32,108 A: «Ἦδη δέ καί περί τοῦ Πνεύματος τὰς κοινὰς ἡμῶν ἐννοίας τίνες εἰσὶν ἐξετάσωμεν, τὰς τε ἐκ τῶν Γραφῶν περί αὐτοῦ συναχθείσας ἡμῖν, καί αἱ ἐκ τῆς ἀγράφου παραδόσεως τῶν πατέρων διεδεξάμεθα».

του Θεού, δεν μπορεί να υπάρχει διαφωνία μεταξύ τους. Τα δόγματα τα παραλάβαμε, λέει ο Βασίλειος, από τη γραπτή διδασκαλία (Αγία Γραφή). Το κήρυγμα από την Αποστολική Παράδοση. Και το δόγμα και η Παράδοση έχουν την ίδια δύναμη και ισχύ, αναφορικά με την ευσέβεια...⁴⁷.

Πολύ συχνά η Παράδοση εμφανίζεται ως το απαραίτητο συμπλήρωμα της Γραφής, εκεί όπου αυτή σιωπά. Οι περισσότερες χριστιανικές συνήθειες έχουν την αρχή τους στην Εκκλησιαστική Παράδοση: π.χ. το σημείο του σταυρού, το να στρεφόμεστε προς την Ανατολή όταν προσευχόμαστε, οι λόγοι της Επίκλησης στον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων κ.ά. Ο Βασίλειος υπενθυμίζει τους λόγους του Αποστόλου Παύλου προς τους Κορινθίους, αναφορικά με την τήρηση των Παραδόσεων. «Ἐπαινῶ δέ ὑμᾶς ἀδελφοί ὅτι πάντα μου μέμνησθε καί καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε» και «Ἄρα οὖν ἀδελφοί στήκετε καί κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδίδαχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν »⁴⁸.

Ὡστόσο αν η Παράδοση έγινε μόνο για να συμπληρώσει τη Γραφή, εκεί όπου αυτή σιωπά, τότε η Παράδοση θα ήταν κάτι το δευτερεύον και κατώτερο και δεν θα είχε την ίδια ισχύ με την Αγία Γραφή, απέναντι στην πίστη μας και στην ευσέβειά μας. Χωρίς την Παράδοση, λέει ο Βασίλειος, και η ίδια η Αγία Γραφή θα εξασθενούσε γιατί η Εκκλησιαστική Παράδοση είναι αυτή που της δίνει ζωή.

Κάτω απ' αυτό το πρίσμα θεωρούμενη, η Παράδοση αποβαίνει ο αληθινός και ασφαλής ερμηνευτής της Γραφής, γιατί η τελευταία αυτή περιλαμβάνεται στην Εκκλησιαστική Παράδοση και από το άλλο μέρος η Παράδοση των Πατέρων, χωρίς την Αγία Γραφή, θα έχανε την κύρια πηγή της γιατί οι ίδιοι οι πατέρες της Εκκλησίας είχαν ως οδηγό των σκέψεων και της διδασκαλίας τους την έννοια της Αγίας Γραφής, διατυπώνοντας τις αρετές της διδασκαλίας τους με βάση τις Αγιογραφικές μαρτυρίες⁴⁹.

Η Παράδοση λοιπόν δεν είναι παράρτημα της Αγίας Γραφής, αλλά μας βοηθά να κατανοήσουμε το πραγματικό νόημα της Αγίας Γραφής. Μα πώς μπορεί κανείς να διακρίνει τη γνήσια και αληθινή Παράδοση από την ψευτική και νόθο; Η πρώτη εγγύηση, λέει ο Βασίλειος, για την αυθεντικότητα της Παραδόσεως είναι η αποστολικότητα⁵⁰.

47. PG 32,188 AB: «Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχύν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν».

48. Α' Κορ. 11,2. Πρβλ. και Β' Θεσσαλ. 2,15.

49. PG 32,96 A: «Ἄλλ' οὐ τοῦτο ἡμῖν ἔξαρκεῖ, ὅτι τῶν Πατέρων ἡ παράδοσις κάκεινοι γάρ τῷ βουλήματι τῆς Γραφῆς ἠκολούθησαν, ἐκ τῶν μαρτυριῶν, ἃς μικρῶ πρόσθεν ὑμῖν ἐκ τῆς Γραφῆς παρεθέμεθα, τὰς ἀρχὰς λαβόντες».

50. PG 32,484 A: «Τῷ ὄντι γάρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἄξιον τό τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ

Η αληθινή Παράδοση είναι αμετάβλητη και δεν εξαλειφθηκε ποτέ, ούτε με τους διωγμούς των περασμένων αιώνων ούτε με τους σύγχρονους τυχοδιώκτες. Ο,τι διδάξε ο Κύριος, το εκήρυξαν οι Απόστολοι σ' όλο τον κόσμο και αυτό ακριβώς φύλαξαν οι Πατέρες και αυτό επιβεβαίωσαν οι μάρτυρες⁵¹.

Οι απλοί άνθρωποι των χωριών και της υπαίθρου με τη φυσική τους αφοσίωση στις παραδόσεις και με τη συνήθειά τους να σέβονται το παλαιό και αρχαίο, και όχι το καινούριο και αμφίβολο, συνέβαλαν πολύ στη διαφύλαξη της γνήσιας πατερικής παραδόσεως⁵².

Ο Βασίλειος ζώντας σε μια εποχή θρησκευτικών ταραχών, όπου οι ομολογίες πίστεως με καινούριους όρους συνεχώς πολλαπλασιάζονταν, τις αποκήρυξε όλες, αν και πολλές απ' αυτές ήταν ορθόδοξες. Η επιθυμία, λέει, να διατυπώνουν αδιάκοπα νέες ομολογίες πίστεως δείχνει αστάθεια. Αλλάζουν λέξεις και αφαιρούν τις παλιές για να νεωτερίσουν. Αν συνεχιστεί αυτό, τι θα μείνει, λέει, από τη διδαχή του Αποστόλου Παύλου που λέει: «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἕν βάπτισμα»⁵³; Η αποστολικότητα της Παραδόσεως επιβεβαιώνεται με την ενότητα και τη συμφωνία των εκκλησιών μεταξύ τους. Αποστολικότητα και ενότητα στην Παράδοση προφυλάσσουν τη Χριστιανική διδασκαλία από κάθε παραχάραξη και την κάνουν να είναι «πάντα μία και πάντα ἡ αὐτή»⁵⁴.

Τίθεται όμως το ερώτημα: πώς αντιλαμβάνεται ο Βασίλειος την Παράδοση; Εντελώς στατική; Σ' αυτή την περίπτωση η Παράδοση θα σταματούσε και δε θα είχε συνέχεια στους μετέπειτα χρόνους, ενώ γνωρίζουμε ότι η Παράδοση συνεχίζεται και στους μετέπειτα αιώνες. Έχοντας μια τέτοια στατική αντίληψη για την Παράδοση ο Βασίλειος, την αντιλαμβανόταν ως εμβάθυνση και εξέλιξη του ίδιου πράγματος και της ίδιας αληθείας, χωρίς καμιά αλλαγή ή αντίθεση με το αρχαίο και παραδεγμένο⁵⁵.

Η Παράδοση, λέει ο Βασίλειος, δεν είναι ένα σύνολο νεκρών δογμάτων, αλλά είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Γι'αυτό και η Παράδοση δεν μπορεί να βασιζέται σε καθαρά ανθρώπινες αρχές και να διασφαλίζεται μ' αυτές. Γι'αυτό και το Άγιο Πνεύμα συνεχίζει να ενεργεί μέσα στην Εκκλη-

χαρισθέν παρά τοῦ Κυρίου τό μέν κίβδηλον ἀπό τοῦ δοκίμου καί καθαροῦ διακρίνειν ... ἦν καί ἡμεῖς ἐδεξάμεθα καί ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτήρων μεμορφωμένων, συνθέμενοι καί αὐτῇ καί πᾶσι τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ γράμματι κανονικῶς καί ἐνθέσμως δεδογματισμένοις».

51. PG 31,612: «Ὁ Κύριος οὕτως ἐδίδαξεν, ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, Πατέρες διετήρησαν, μάρτυρες ἐβεβαίωσαν».

52. PG 32,93: «Ἴδοις ἄν οὖν τῶν μέν ἀγροίκων ἔτι καί νῦν ἀρχαιότροπον τήν φωνήν...».

53. PG 32,484.

54. PG 32,425.

55. Επιστ. 223,3.

σία, διά μέσου αυτών που το ίδιο επιλέγει. Αυτοί είναι οι πνευματικοί. Στη 229η Επιστολή του⁵⁶ ο Βασίλειος καθορίζει τον τύπο του πνευματικού και πώς κανείς τον αναγνωρίζει. Οι πνευματικοί δίνουν τις συμβουλές και οι χριστιανοί τις τηρούν ομόφωνα. Οι συμβουλές όμως αυτές δεν είναι ανθρώπινες. Έχουν το Πνεύμα του Χριστού, ο οποίος έχυσε το αίμα του για τη σωτηρία μας⁵⁷. Στη 229η Επιστολή του ο Βασίλειος επεκτείνει την έννοια του πνευματικού σε κάθε χριστιανό. Στα άλλα όμως κείμενά του, ως κατεξοχή πνευματικό θεωρεί τον Επίσκοπο, αυτόν όμως που είναι άξιος του ονόματός του. Ο Θεός ο ίδιος, λέει ο Βασίλειος, συνέστησε τους Επισκόπους⁵⁸, και τους έθεσε στους θρόνους των Αποστόλων⁵⁹. Ο Επίσκοπος που έχει συνείδηση των καθηκόντων του αγωνίζεται για την αλήθεια⁶⁰, διακατέχεται από ζήλο για εργασία και επιστήμη⁶¹, σέβεται τους κανόνες⁶², διατηρεί σχέσεις με τις άλλες ορθόδοξες Εκκλησίες, φροντίζει να μην παίρνει αποφάσεις για σπουδαία πράγματα χωρίς τη συναίνεση όλων των Επισκόπων⁶³.

Πολλοί Επίσκοποι δυστυχώς, λέει ο Βασίλειος, δεν ανταποκρίνονται σ' αυτό το ιδεώδες⁶⁴. Αλλ' ο Βασίλειος είναι πεπεισμένος ότι η πλειονότητα του σώματος της Εκκλησίας είναι υγιής. Ο Βασίλειος γενόμενος Επίσκοπος ενός σπουδαίου θρόνου και σε μια εποχή δύσκολη, τέθηκε με ενθουσιασμό στην υπηρεσία της Εκκλησίας για την υπεράσπιση της πίστεως και των Εκκλησιαστικών δικαιωμάτων. Χωρίς να υποτιμά την Αγία Γραφή, αρχίζει να αντιλαμβάνεται ότι η ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας είναι εκείνη που ερμηνεύει και καθορίζει τη Γραφή και ότι χωρίς την Παράδοση η Γραφή θα κινδύνευε να χαθεί από τις αιρέσεις. Η ίδια φωνή του Θεού που μας ομιλεί στη Γραφή, ακούεται και μέσα στην Εκκλησία, χάρη στην παρουσία του Αγίου Πνεύματος που μίλησε διά στόματος των πατέρων στη σύνοδο της Νίκαιας και συνεχίζει να μας κατευθύνει διά μέσου των νομίμων ποιμένων, εφόσον αυτοί μένουν στην ενότητα της πίστεως και στην ειρήνη της αμοιβαίας αγάπης.

Την έννοια της καθολικότητας της Εκκλησίας, όπως τη διατύπωσε ο Ιγνάτιος Αντιοχείας «δπου Ἐπίσκοπος ἐκεῖ καί ἡ Ἐκκλησία»⁶⁵, ο Βασί-

56. PG 32, 587-588.

57. PG 32,857.

58. Επιστ. 42, PG 32,353.

59. Επιστ. 197,1, στήλη 509, AB.

60. Επιστ. 65, στήλη 421 B.

61. PG 32,68 A.

62. Επιστ. 141, στήλες 589-592 A.

63. Επιστ. 265,3 PG 989.

64. Επιστ. 103, PG 32,509.

65. Επιστολή προς Σμυρναίους 8,1.

λειος συμπληρώνει με ένα βασικό στοιχείο. «Υπό τον όρο ότι ο Επίσκοπος βρίσκεται σε συμφωνία και σε κοινωνία με όλη την Εκκλησία».

Κυρίες και Κύριοι

Με κάθε δυνατή συντομία αναπτύξαμε το μεγάλο αυτό θέμα της Ορθόδοξης Θεολογίας, που αφορά τις σχέσεις Αγίας Γραφής και Ιεράς Παραδόσεως, όπως τα αντιμετωπίζει ο Βασίλειος στα συγγράμματά του.

Απ' όλα όσα είπαμε φάνηκε η ισοτιμία και το ισόκυρο της Ιεράς Παραδόσεως προς την Αγία Γραφή, που και τα δύο μαζί αποτελούν τις δύο πηγές της θείας αποκαλύψεως.

Σήμερα, οπότε πολλές παραδόσεις, τόσο Εκκλησιαστικές όσο και εθνικές, τίθενται σε αμφισβήτηση, το παράδειγμα της εμμονής του Βασιλείου στο να σεβόμαστε ο,τι καλό παραλάβαμε από τους πατέρες μας, γίνεται επίκαιρο και διδακτικό για όλους μας, ιδιαίτερα όμως για τη διανοούμενη νεολαία, που εύκολα παρασύρεται από το καινούριο και αμφίβολο.

Εύχομαι οι σκέψεις του Μ. Βασιλείου πάνω σ' αυτό το θέμα να πρωτανεύσουν σε όλους μας ώστε με Χριστιανική διαύγεια και με κριτήριο πάντοτε τη διδασκαλία της Εκκλησίας να διακρίνουμε το καλό και ωφέλιμο από το βλαβερό και επιζήμιο.

Έτσι θα διατηρήσουμε ανόθευτη και καθαρή τόσο την πίστη μας, όσο και την εθνική και ορθόδοξη συνείδηση και ταυτότητά μας.